

tudi poezija, na ta ali oni način modificirana ali vendar poezija, in kolikor jo krije pojem Naša beseda, je Župančičeva lirika na vsak način ena izmed njih. In celo kolikor gledamo nanjo z omenjenega vidika, je ona predmet in sredstvo takega poetičnega politiziranja. Dal bi se pa izreči marsikak dvom o notranji umetniški potenci teh stvari in zase odločno sumnjam vanjo, dasi ne podcenjujem zgodovinsko dokumentarične in kulturne pomembnosti Naše besede. In zato mislim, da ureditev njegovih pesmi pod tem ščitom ni ravno posrečena, kar zadeva umetniško podobo tega poeta. Bilo bi in je več izhodov iz takih zadreg: mogla bi se narediti prav lepa zbirka doslej neobjavljenih pesmi, katerih je mimo te knjige še vedno čedna vrsta, mogla bi nastati odlična kronološko urejena antologija ali pa knjiga celotnega Župančičevega poetskega oevrea in dobili bi zares dragoceno publikacijo itd. Z večjo štednjo pri tisku in opremi bi se dale premagati vse težave in namesto 200 bi imela knjiga lahko še enkrat toliko strani, kar se je prvotno tudi govorilo. Če je toliko možnosti, ni ravno jasno, zakaj je izbor baš tak, meni pa tudi ne gre v glavo dejstvo, da se cela stvar ni prepustila Župančiču. Saj vendar leto za letom spoznavamo, kako je pri nas z jubilejnimi odbori križ in da bo v prihodnje za kulturnega jubilanta pač najbolje, če bo oboje: slavljenec in slavitelj kar on sam!

Izdaja »Naše besede« je luksuzna, morda nekoliko preveč za naše razmere, Serajnikovi ornamenti so pa pravo pirhovstvo.

R. L.

(Članek smo priobčili kot kritiko izdaje, o Župančiču samem nam je avtor obljubil posebno studijo. Op. ur.)

Anton Boštele: Pesmi. Celje, 1929. Samozaložba. — Boštele ni znano ime. Pisal je že v razne liste, največ priobčuje v »Vigredi«. Zdaj je zbral svoje stvaritve, jih pomnožil in izdal.

Zbirka priča, da je Boštele plod našega cvetja, roža slovenskih literarnih vrtov. Tujih vplivov ne zaslediš pri njem, pač pa čutiš ob teh pesmih, da se je Boštele dobro seznanil z Aškercem (zlasti v motivnosti), Pregljem (Od Luč do Solčave, razpoloženske impresije), Župančičem (51), tudi Rilkejev lirizem je spoznal, najbrž pri Antonu Vodniku. Zaradi teh literarnih vplivov nosi i Boštele sam znak polpretekle dobe na sebi, tako vsebinsko in motivno kakor oblikovno.

Štiridelna zbirka vsebuje socialno in domačnostno pesem v drugem in tretjem ciklu, vključeno med osebnostno v prvem in ljubezensko liriko v četrtem delu. Subjektivne pesmi kažejo Boštetov obraz: čuvstvena narava, mnogokdaj izročena razpoloženju in njegovi iracionalni, iz prirojenega temperamenta izvirajoči žalosti ter zato nekam trpko resignirana. Odtod težki, bridki akordi na koncu teh pesmi, odtod tožba, da »ubranosti ni,« odtod želja »posrkati do dna življenja kipeči napoj« in hrepenenje po pozabi (Vseh norcev karneval, Godci). Sladkosti življenja, planine, simbol prirodnosti in zdravja, klic k Večnemu in še lastni, trdovratni pogum naj ga odrešijo, potem more zapeti z neizprosno samozavestjo »Taki smo mi«. Sporedno s to subjektivno pesmijo raste lahka, obče človeška erotika v četrtem delu. Le tutam preide ta pesem tudi v simbol pesnikove osebnosti. Povedal je že na str. 74, da bivajo

zanj štiri lepote: narava, človek, ljubezen in Bog. Zato se more iskreno vglobiti v »Jejtejevo lepo hči« in zapeti v svobodnih sonetih »Pesem v dnehu«. Boštele poje zgolj obče človeški eros. Pa je vendar precej dekadentizma v prvem in četrtem delu. Pesnik sluti nedoumljive sile v sebi in človeku sploh in strah pred »temnimi skrivnostmi na dnu« ga sproži v drugo smer: lepota naše grude (55). Tu je ustvaril Boštele svoje najboljše pesmi. Ima fin dar opazovanja, ki mu da orisati s toploto razpoloženske impresije krajev (Pod triglavsko steno, od Luč do Solčave, Logarska dolina, Jezersko, Aškerčev dom) in časov (Junjski večer, V juliju, Pramati, Jesen, V novembru). Zdi se mi le, da je duhovni zmisel teh razpoloženj naše zemlje premalo raztolmačen, kajti prav ob takih motivih mora biti umetnost tolmač njihove duhovne vsebine po načelu: umetnost pojasnjuje, doumevaje življenje! Tej domačnosti razpoloženski pesmi je Boštele priključil »Hrepenenje v prvotnost«, pesem o zdravju planin, ki prehaja celo v kult prirode, kakor so ga gojila razna propagandna gibanja. Naslov je sicer neestetski, tudi je trditev, da bi s planin prišla rešitev proletariata (75), nekoliko drzna apoteoza.

Socialni problem rešuje Boštele tradicionalno: jedeček protest in odpor, pritajen gnev »hlapcev« nad »gospodi« in »tujci«, klic po pravici, ki meri »kri za kri« (Šmihelska nedelja). Krščansko pojmovanje trpljenja in nasilja se v teh pesmih ne oglasi. Lepe in globoko sočutne pa so pesmi bede, trpljenja ter telesne in duševne bridkosti našega delavstva.

To je Boštele. Če povem, da se zna tudi porogati sebi in svetu (Pusti vse sanje), je dovolj za dokaz, da zna biti ta čuvstvena narava tudi kruto realna in zdrava. S tem je orisan že tudi Boštetov motivni svet, ki je razmeroma ozek: drhteče zvezde, mesec, gore-oltarji, planine s svojo prirodnostjo in ljubeznijo, gruda, Trbovlje, ženskost, tradicionalne obmrtnice in svetopisemski motivi. Oblikovno je Boštele precej prost. Svobodno združuje elemente vezanega in prostega verza. Za fino melodiko mu ni. Ta oblikovna širokogrudnost mu je dala več svobode za izraz. Seveda pa zato večkrat trpi poetičnost ritmike in jezika. Večkrat moti štajerski naglas, za čisto rimo Boštetu ni. Često je verz prozaičen, celo plehek je tuintam, sklepne sentence često vzbujajo vtis, da niso doživete (n. pr. 50, 53). Moti prevelika abstraktnost izraza, zlasti v »Hvalnicah«, zato so Boštetove pesmi o Bogu nekam hladne. Neupravičena in estetsko nepravilna je poljubna mēna padajočega in vzdigajočega se ritma v verzem nastopu, kar je Boštele žalibog vseskoz prezrl.

Naprosta oprema je v pravem sorazmerju z vsebino, nelepa pa je nakopičenost zadnjih strani, očitno posledica truda, spraviti vse pesmi, na šest pol in pol. Avtorjeva slika je v zbirki odveč, odkar je Pregelj izdal Tolmince v knjigi in je doba pietete do umetnikov, v kolikor so ljudje, za nami.

Boštele bi mogel odkrivati lepote naše zemlje in njen zmisel. Želel bi mu še eno: da bi imel priliko širiti svoje literarno obzorje in se izpopolnjevati tudi ob tujih mojstrih.

Jože Pogačnik

Griša: Listič iz angleške lirike. Ljubljana, 1929. Samozaložba. — Koritnikova knjiga precijoznega naslova nima značaja krestomatije (Predg.), pa tudi

ni antologija angl. lirike v prevodih, kakršnakoli antologija že, nego je Griša prevedel, kar je njemu pelo in kar je šlo v račun tipu ritma njegove poezije. Izbiral in nabiral je originale tu in tam, res nekonvencionalno s stališča antologij, pa zato bolj konvencionalno in obrabljeno s stališča pesmi. So to z majhnimi izjemami same lirične miniaturre v pozlačenih okvirčkih in z nedolžnimi čuvstvi, recimo lirika osnovnih beril; ali to, kar je Koritnikova originalna pesem.

Prevajal je Koritnik dobro. Zelo vestno in mnogo-kje duhovito. Lepi kosi so Otrokova prva žalost (14), Whitmanove pesmi, ki so lepo predstavljene (nekaj verzov je K. okrnil), Krokari (35), Annabel Lee (58), Jezerski otok Innisfree (54), Ovca in janjčki (56) in še nekatere. A tudi ostali prevodi so čedni izdelki, dasi brez bogve katerih ambicij. Knjiga je v splošnem, če sodimo samo po močnem izrazu Krokarija in Innisfree, odločno boljša nego Koritnikova originalna produkcija.

R. L.

SRBSKO-HRVATSKO SLOVSTVO

2. Proza*

Od sodobne proze sta najzanimivejši knjigi *Bez mere* Marka Ristića in *Koren vida* Aleksandra Vučoja. V obeh se javlja prvič v naši književnosti pokret nadrealizma, ki je v Franciji povzročil mnogo šuma. Nekako pod vplivom razdetij Freudove psihoanalitične metode se je našla skupina književnikov, ki so v metodi dunajskega zdravnika odkrili uspešne možnosti za nov razmah poezije, ki naj bo — nadrealistična, to je: samogibni izraz žuborenja podzvesti, svoboda misli brez nadzorstva razuma. Ta smer, čeprav se je izrazito pojavila v francoski književnosti, temelji na tako običih, v človeški naturi danih zakonitostih, da je ne moremo prištevati samo k vrsti senzacionalnih »izmov«, ampak jo do neke mere priznavati, saj je prav za prav vsaka umetnina v svoji bitnosti nekaka transpozicija sanj, izraz najskritejšega bistva človekovega, ki mora v dnevu pod strogo nadvlado razuma molčati. Stremljenje nadrealistov gre za iskanjem metafizičnega izhoda iz banalne vsakdanjosti, in umetnost je tisto sredstvo, ki daje to sproščenje. Zato naj bo vsaka umetnina skrajno osebna izpoved, seveda izpoved iz tistih globlin, ki jih razodeva sen v vsej svoji zagonetni zakrinkanosti. A. Vučo (*Koren vida*) je v svoji knjigi, ki ni ne pesem, ne povest, in vendar oboje, dal tako izpoved. Ta izpoved je mavrično pestra, v izrazu smela, spontana, vsekako čisto nova. Če sprva odtuja, se ji pozneje privadiš, ker te privede na popolnoma drugo ravnino nekega skrajno ostrega opazovanja samega sebe v odnosu do življenjskih pojavov. Ta lirski roman je legenda resničnega življenja, se odigrava v prav skritih globlinah vsakega človeka. Vsečina? Ali ni sleherni trenutek že ogromna vsečina, noseč v sebi zarodke najtežje drame?

* Aleksandar Vučo: *Koren vida*. S. B. Cvijanović, Beograd, 1928. — Marko Ristić: *Bez mere*. S. B. Cvijanović, Beograd, 1928. — Božidar Kovačević: *Najveći sevap*. S. B. Cvijanović, Beograd, 1928. — Božidar Kovačević: *Sa strana zamagljenih*. Pripovetke. Grupa sarajevskih književnika, Sarajevo, 1928.

»Da li ste bar jednom osetili šta hoću? O, drugovi, hoću, da vas reči moje raskrivate kao strele i potajne misli, koje zapaljujem u zgrčenom pogledu, u drhtavim, razdraženim, zajapurenim ustima. Govorim kao oganj, o drugovi, ... približicu vam se u pomrcini do srca, kao klizavi nož, jer imamo vremena da se zagledamo i ubodemo duboko...«. do posle ponoći...« »Pričam ti radi poređenja, radi utehe u ovom životu, koji se rasipa u pustinju pepela...« »Kad bih još mogao prozreti odakle dolazi san, odakle to simbolično tumačenje želja?« Že iz navedenih stavkov razvidiš, v katero smer gre beseda, ki skuša biti izraževalka najzamotanejših domislic in asociacij, izvirajočih iz tistega brezna duševnosti, ki se izživlja tudi v konkretnih nočnih sanjeh. Dočim je Vučojev slog značilen po preprostosti, iskrenosti izraza in pomanjkanju artizma, je M. Ristić (*Bez mere*) pesnik-stilist, človek skrajno izostrenega okusa, vseznalec in duševni akrobat, ki zna držati v ravnovesju nemir iz razuma z razgibanostjo srca. Njegova neobičajna knjiga je zbirka odsekov iz življenja duhovno intenzivno vzvalovane človeka, ki skuša izraziti alogične prvine svojega bistva. Za zgled te nenavadne proze naj navedem pričetek »Medjudnevnic«:

»Provedi to, što nisi iskazao, u glatkoj ptici. He! probavi tim, što ne smeš reći, u tom treptaju od kristala. Vidim, svakim pogledom, od kuda doleće taj oniks...«

Delo je zares težko čitljivo, ker zahteva od čitatelja globoko poznavanje najrazličnejših pojavov kulture, saj avtor uporablja premnoga slovita imena, historične dogodke, miselne sestave in asociativni zvezi ali pa kot povode za ostra izkresavanja drznih domislic, če ne celo kot ponazoritve. Za čim uspešnejše približanje temu svojevrstnemu duhu, ki z vsem žarom in ostroumjem zavrača pozitivizem kot metodo gledanja slabotnih in neprebujenih, je velike važnosti »Pismo g. Ivanu Nevistiću« in poglavje »Stvarnost« v II. delu, kjer se Ristić pokaže kot presenetljiv poznavalec evropske filozofije in literature, pa prav tako tudi kot silno živ, do bistva razpaljen duh, ki se spušča v vse probleme rasti človeške zavesti. Ristićeva knjiga je močno delo, ki sili čitatelja k intenzivnemu sodelovanju, zahtevajoče proste predanosti, svobodne vseh predsodkov.

Medtem ko smo ob Ristiću zaživali v sferi skrajno moderne mentalitete evropskega civiliziranca, nas Božidar Kovačević v svojih »pripovetkah«, ki jih je zbral v knjigo »Najveći sevap«, povede spet v Srbijo, prikazujoč nam burno dejanje in nehanje elementarno čustvujočih ljudi. Vsaka teh povestic vsebuje močan dogodek, ki nam pokaže, do kako vihnih obračunov dovedejo sproščene strasti teh prirodnih junakov, ki se zdijo po ogromnosti svojega srčnega življenja, še ne oslabei po razumarstvu in vzgoji, podobni legendarnim postavam iz narodne pesmi. Kovačevićev svet je ves vulkanično nemiren in viharen, ognjišče najmočnejših tragedij. Kovačević je ta žarišča prikazal v kratkih prizorih, v zgoščenih črticah, ki se odlikujejo po jedrovitem slogu, spominjajočem na preprosto, skoro skopo izdelane slike starih, neznanih upodabljačev. Dasi so motivi vzeti iz vsakdanjega življenja, vendar jih je pesnik pretil iz statičnost legend, ki seveda pripovedujejo temne